

cielle for Tyskland. Med dyb pessimisme så allerede en kulturfilosof som Jacob Burckhardt på denne udvikling.

Megen interesse knytter der sig til M.'s betragtninger over »tilfældigheden og det almene« i historien. Alt, hvad vi kan kalde tilfældighed, siger M., indeholder samtidig noget alment, og i det almene er der desuden noget tilfældigt. Man forstår, at M. gerne vil, at der i Hitlers udnævnelse til rigskansler skal ligge noget tilfældigt, noget, der ikke havde været uafvendeligt, thi det tyske folks skyld (medskyld) vil herved mindskes. Man forstår ligeledes M.'s fremhævelse af, hvad der var af godt og værdifuldt i den tyske udvikling før 1914, og med varmtføjte ord omtaler M. navnlig politikeren Fr. Naumanns forsøg på at sammensmelte den nationale og sociale bevægelse, »en af de ædleste drømme i Tysklands historie; men den var en drøm . . .«. Mindre forstår i hvert fald en dansk, at augustdagene 1914 — med bl. a. Tysklands overfald på Belgien og fremfærd i dette — i Tyskland følte som en åndelig løftelse, en national rejsning.

I M.'s koncentrerede lille skrift er der stof nok til mange debatter om vigtige kulturhistoriske og historiefilosofiske problemer. Læserne vil have rigt udbytte ved en fordybelse i det. — Her vil jeg til slut kun nævne M.'s udtalelse om, at det overleverede historiebillede, hvormed tyskerne er voksede op, må underkastes en grundig revision, at man må forstå, at mænd som Frederik den Store og Bismarck ikke bare har bygget op, men også ødelagt, at i det hele den tyske historikers kald er at udvise både kærlighed og strenghed overfor fortiden. Om virkelig sådanne krav blev opfyldte, var der vel håb om, at Tyskland igen kunde indtage en plads blandt nationerne med kristelig-vestersk kulturarv. Dette — forstår man af skriftet — er M.'s brændende ønske, den gamle historikers testamente til yngre kaldsfæller.

Holger Hjelholt.

Med sit netop udkomne arbejde *John Company At Work, A study of European expansion in India in the late eighteenth century*, (Harvard Historical Studies, vol. LV, XI + 407 s., 1948) har den amerikanske historiker Holden Furber givet et interessant bidrag til den efterhaanden meget omfattende litteratur om britisk imperialismes historie i Indien. Værket er resultatet af 20 aars studier, som har ført forfatteren viden om. Saavel arkiverne i Indien, som de store ostindiske kompagniers arkiver i London, Haag og Paris er benyttet, ligesom de mindre landes kompagnier

er draget ind i undersøgelsen. Det er i denne forbindelse fra et dansk synspunkt interessant at læse redegørelsen for den danske Indienshandel, en skildring, der i det væsentlige bygger paa Asiatic Kompagnis arkiv i Rigsarkivet og som ganske vist ikke er uden misforstaaelser men dog overordentlig værdifuld ved sit internationale perspektiv.

Værkets hovedtema er den europæiske ekspansion i Indien og dennes følger for Europa i tiaaret mellem India Act 1784 og East India Company's charter af 1793. Ved kildemæssigt at lægge hovedvægten paa det regnskabsmæssige materiale er det lykkedes Holden Furber paa en række punkter at trænge om bag handelselskabernes formelle struktur og skildre de kræfter, der brydes i handelen paa Indien. Værdifuld er saaledes hans paavisning af de kontinentale kompagniers afhængighed af britisk kapital samt forsøgene paa ved hjælp af de smaa selskaber at skabe et »illegalt«, internationalt monopol paa tværs af kredsen omkring East India Company. Langt mere afgørende var dog den økonomiske udvikling i selve England. Som et centralt afsnit i værket staar skildringen af den fortvivlede økonomiske situation i Leadenhall Street og den deraf følgende forbindelse med statsmagten paa et tidspunkt, hvor den ny industris mænd er i færd med at vinde indflydelse i parlamentet. I denne forbitrede kamp med »the outports« søger kompagniet at oparbejde en række nye import- og exportartikler svarende til de nye produktionsforhold og føres herved ud i den ganske uholdbare situation, at det kræver beskyttelse af den stærkt dalende import af indiske tekstiler (den gamle hovedimportartikkel »piece-goods«) samtidig med, at kompagniet paabegynder en import af indisk raabomuld tvunget af Lancashire-industriens store behov. Resultatet blev det for East India Company sørgelige, at man hurtigt opdagede, at Indien ikke kunne levere et raamateriale, der ikke lod sig producere billigere et andet sted paa jordkloden. Ogsaa det indiske samfunds sociale og økonomiske struktur behandles, og forfatteren reviderer den tidligere opfattelse af den europæiske udsugning af Indien (»The drain«).

John Company at Work er tænkt som første eller snarere sidste bind i en række af undersøgelser over den europæiske ekspansion i Indien igennem 18. aarhundrede. Man kan kun ønske, at det maa lykkes at realisere denne gigantiske plan.

Kristof Glamann.